

SAK

3·2017

**Kymmenen ehdotusta
maahanmuuttajien kotoutumisen
ja työllistymisen helpottamiseksi**

Lokakuu 2017

Lisätiedot:
Eve Kyntäjä
eve.kyntaja@sak.fi

Tilaukset:
SAK
puhelin 020 774 000

MIKSI MAAHANMUUTTAJIEN KOTOUTUMISTA JA TYÖLLISTYMISTÄ ON TUETTAVA?

- Maahanmuutto on viime vuosina sekä monipuolistunut että lisääntynyt. Lähivuosina maahanmuuttajien määrä Suomessa lisääntynee edelleen huomattavasti, koska pakolaiskriisin myötä kansainvälisen suojelun perusteella oleskeluluvan saavien määrä kasvaa. Samalla työperäisten maahanmuuttajien määrä tulee lisääntymään.
- Maahanmuuttajien, erityisesti konfliktialueilta tulleiden työttömyys on pitkään ollut korkeammalla tasolla kuin kantasuomalaisen. Kotoutuminen ei muutenkaan ole monien osalta onnistunut, vaan osa maahanmuuttajista on eristäytynyt ilman kielitaitoa omaan etniseen yhteisönsä.
- Erot maahanmuuttajien määrissä ja taustoissa ovat Suomessa alueellisesti varsin merkittäviä.
 - Se on otettava huomioon, kun suunnitellaan maakuntien strategiaa ja toimintojen rahoitusta.
- Kotouttamisessa ja työllistämässä ei tule keskittyä pelkästään turvapaikanhakijoihin ja turvapaikan saaneisiin. Suomen on kotoutettava myös täällä jo pitkään asuneet maahanmuuttajat, joiden kotouttamisessa ja työllistymisessä on epäonnistuttu.
 - Tarvitsemme aktiivista työvoimapolitiikkaa sekä panostamista työvoimakoulutukseen ja muuntokoulutukseen.
- Maahanmuuttajien ja muun väestön välisten elinolosuhde-erojen kaventamiseen tulee kiinnittää huomiota.
 - Siinä onnistumme luomalla edellytyksiä yhdenvertaisten mahdollisuuksien toteutumiselle koulutuksen ja työllistymisen saralla.
- SAK kantaa huolta niistä ulkomaisista työntekijöistä, jotka eivät osaa kieltä ja ovat tietämättömiä omista oikeuksistaan. Heillä on suurempi riski joutua hyväksikäytetyiksi kuin kantasuomalaisilla työntekijöillä.
 - Samasta työstä pitää maksaa sama palkka työntekijän taustasta riippumatta.
- Maahanmuuttajat ja turvapaikanhakijat eivät ole yksi yhtenäinen joukko vaan heidän koulutustasonsa, osaamisensa ja kielitaitonsa vaihtelee kansainvälisistä huippuosaajista luku- ja kirjoitustaidottomiin ihmisiin.
 - Samat työllistämisen- ja kotouttamiskeinot eivät sovi kaikille.
- Maahanmuuttajien perehdytykseen ja mentorointiin on panostettava, mutta myös valtaväestön tulee perehtyä moninaisuuden kohtaamiseen työpaikoilla.

SAK:N KYMMENEN EHDOTUSTA – MITEN EDISTÄÄ KOTOUTUMISTA JA TYÖLLISTYMISTÄ?

1. Kotoutumisen alkuvaiheeseen panostettava

- Maahanmuuttajien kotouttamisprosessin on oltava nopea ja tehokas, jotta maahanmuuttaja välttää jumiutumisen ”kotouttamiskuplaan”. Matka koulutukseen ja työelämään ei saa olla liian pitkä tai sisältää tyhjäkäyntiä ja epä-tarkoituksenmukaisia opintojaksoja. Kotouttamisen alkuvaiheeseen panostaminen ehkäisee samalla mahdollisesta syrjäytymisestä syntyviä ongelmia ja vähentää siten kustannuksia tulevaisuudessa.
- Kaikki oleskeluluvan saaneet turvapaikanhakijat on sijoitettava mahdollisimman nopeasti kuntiin, jotta voidaan välttää laitostuminen ja syrjäytymisen vastaanottokeskuksissa.
- Kuntien ja TE-toimistojen on panostettava laadukkaaseen alkukartoitukseen: osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen sekä siihen perustuvaan kotouttamissuunnitelmaan ja tarkoituksenmukaiseen täydentävään koulutukseen.
 - Tavoitteena tulee olla, että alkukartoitus on laadittu viimeistään kuukauden kuluttua oleskeluluvan saamisesta

Mitä kotouttaminen tarkoittaa?

Kotouttamiskoulutuksen keskeisenä sisältöinä ovat alkukartoitus, kieliopetus, tutustuminen suomalaisen yhteiskunnan ja työelämän pelisääntöihin sekä koulutautumismahdollisuuksien kartoittaminen. Alkukartoituksessa arvioidaan alustavasti, millaiset palvelut tukevat kotoutumista ja työllistymistä parhaiten. Siihen sisältyy yleensä alkuhaastattelu, kielitaidon testaus ja osaamisen kartoitus.

Kotouttamiskoulutukseen, osaamisen alkukartoitukseen ja kotouttamissuunnitelmaan ovat oikeutettuja kaikki Suomessa pysyvässä tarkoituksessa asuvat maahanmuuttajat, jotka ovat julkisten työvoimapalvelujen asiakkaita. Turvapaikanhakijat, joiden turvapaikanhakuprosessi on kesken, eivät kuulu julkisten työvoimapalvelujen piiriin. Heillä on kuitenkin oikeus tehdä töitä kolmen tai kuuden kuukauden odotusajan jälkeen riippuen siitä, onko heillä henkilöpapereita.

TE-toimisto käynnistää alkukartoituksen maahanmuuttajalle, joka on julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain mukaan työtön työnhakija. Kunta tekee aina alkukartoituksen niille maahanmuuttajille, jotka eivät ole TE-toimiston asiakkaita eivätkä ole hakeutumassa asiakkaita ja joiden toimeentulo perustuu pääosin toimeentulotukeen. Lisäksi kunta voi tehdä alkukartoituksen sitä pyytäneelle maahanmuuttajalle, jos hänen arvioidaan tarvitsevan alkukartoitusta.

2. Maahanmuuttajat nykyistä nopeammin työelämään

- Aikuisten kotouttamiskoulutuksen tulee olla työelämänlähtöistä eli sen tulee tähdätä maahanmuuttajan nopeaan työllistymiseen. Koulutuksen järjestäjien tulee tehdä tiivistä yhteistyötä oppilaitosten, työmarkkinajärjestöjen ja työnantajien kanssa. Koulutuksissa tulee opettaa nykyistä enemmän ammatillisia taitoja, jotka edesauttavat työmarkkinoille siirtymistä.
 - Työelämälähtöisyyttä tulee edistää tarjoamalla räätälöityä koulutusta niin maahanmuuttajien yksilöllisten kuin työnantajien tarpeiden mukaan.
 - Kieli- ja muu kotouttamiskoulutus kannattaa yhdistää työssä tapahtuvaan oppimiseen - näin maahanmuuttajat saavat luonnollisen kosketuksen suomalaiseen työelämään ja tapakulttuuriin sekä kieliympäristöön
 - Työpaikalla tapahtuvassa oppimisessä on tärkeää, että kielitaitovaatimukset määritellään yksilöllisesti niin, että niissä otetaan huomioon muun muassa asiakaspalveluosaaminen ja työturvallisuus.

3. Yhteiskunnan ja kulttuurin pelisäännöt tutuksi heti maahan-tulon jälkeen

- Kaikille maahanmuuttajille tulee antaa tiivis peruspaketti suomalaisen yhteiskunnan arvoista ja kulttuurista heidän omalla äidinkielellään. Selkokielisen peruspaketin pitäisi olla sisällöltään täysin sama kaikille ja esitellä suomalaisen yhteiskunnan peruspilarit:
 - ihmisoikeudet
 - sananvapaus
 - demokratia
 - naisten ja miesten välinen tasa-arvo
 - työelämän oikeudet ja velvollisuudet.
- Perustietopaketti on luovutettava kaikille Suomeen muuttaville oleskelulupapäätöksen tai oleskelulupaoikeuden rekisteröinnin yhteydessä ja sen sisältö on käytävä läpi huolellisesti kotouttamiskoulutuksessa tai työpaikalla luottamushenkilön kanssa. Tietopaketti voitaisiin laatia TEM:in kotouttamisen osaamiskeskuksessa.

4. Koulutus auttaa työllistymisessä

- Kielitaito, koulutus ja osaaminen edistävät maahanmuuttajien työllistymistä ja yhdenvertaisia mahdollisuuksia. Koulutuksen ja kielitaidon puute puolestaan johtaa maahanmuuttajien työllistymiseen lähinnä matalapalkkaisiin ammatteihin, mikä vahvistaa työmarkkinoiden jakautumista kahteen kerrokseen.
- Ammatillisen tutkinnon suorittaminen on tärkeimpiä avaimia työllistymiseen erityisesti turvapakanhakijoina tulleille maahanmuuttajille.
- Ammatilliseen koulutukseen tulee rakentaa maahanmuuttajille soveltuvia nopeita työelämään siirtymisen malleja, joissa yhdistyvät kielikoulutus sekä ammattitaidon hankkiminen.
- Ammatilliseen koulutukseen valmentavasta koulutuksesta (VALMA) tulee olla mahdollista siirtyä tutkintoon johtavaan ammatilliseen koulutukseen.
- Ammatillisen koulutuksen lähtökohtana on ollut tähän saakka, että opinnoissa vaadittava kielitaito tulee hankkia joko perusopetuksessa tai kotoutumiskoulutuksessa.
- Perusopetuksen päättövaiheessa maahan tulleet nuoret ja oppivelvollisuusikä ylittäneet eivät välttämättä kykene nopeasti omaksumaan kieltä, jolloin he eivät pääse koulutukseen tai töihin.

SAK ehdottaa kokeilua

Kokeilussa yleistä kielitaitoa ammatillisen koulutuksen pääsyvaatimuksena väljennetään ja kieliopinnot yhdistetään ammatillisiin opintoihin:

- Hankkeeseen voisivat osallistua esimerkiksi työvoimahallinto, oppilaitokset, työmarkkinajärjestöt ja vapaan sivistystyön liitto. Kokeilussa otetaan huomioon työturvallisuus ja asiakas- sekä potilasturvallisuus.
- Muutos edellyttää merkittäviä lisäresursseja kielenopetukseen, opettajien valmiuksiin, kielitietoiseen opetukseen ja lähiopetukseen. Koulutuksen järjestäjän on silloin pystyttävä osoittamaan, että sillä on suunnitelma ja resurssit kielikoulutuksen sisällyttämiseksi opintoihin.
- Kokeiluun eivät osallistuisi sosiaali- ja terveystieteiden oppilaitokset, koska näillä aloilla kielitaidolla on ratkaiseva merkitys potilasturvallisuuden näkökulmasta.

Komissio huolissaan Suomen koulutusleikkauksista

PISA -tulosten mukaan oppimistulosten erot valtaväestön ja maahanmuuttajataustaisten välillä ovat Suomessa EU:n suurimpia. Myös Euroopan komissio on esittänyt huolensa Suomen koulutusleikkauksista ja oppimistulosten eriytymisestä Education and Training Monitor 2016 -seurantaraportissaan.

Koulutus, kielitaito ja ammatillinen osaaminen ovat onnistuneen kotoutumisen tärkeimpiä edellytyksiä. Useimmat EU-maat lisäävätkin koulutukseen rahaa. Myös Suomessa on yhä vähemmän työpaikkoja, joihin riittää vain peruskoulutus.

5. Kielikoulutusta kaikille maahanmuuttajille

- Tavoitteena tulee olla kaikkien maahanmuuttajien osalta vähintään suomen tai ruotsin kielen B 1.1. -taso.
- Kielikoulutusta tulee olla tarjolla myös työperäisten maahanmuuttajien tarpeisiin. Maahanmuuttajan työllistyminen ei saisi katkaista kielikoulutusta, jos kieliopinnot ovat vasta alkuvaiheessa.
 - Kotouttamissuunnitelman mukaista kielikoulutusta on tarjottava myös osa-aikaisesti ja iltaisin, jotta myös töissä käyvillä maahanmuuttajilla on mahdollista osallistua kielikoulutukseen.
 - Kielikoulutusta on järjestettävä myös työpaikoilla ja työajalla.
- Vastuun maahanmuuttajien kotouttamisesta ja kielikoulutuksesta tulee koskea myös työnantajia.
 - Työnantajan tulee kustantaa ja järjestää ulkomaisen työntekijänsä kielikoulutus, mikäli työntekijä rekrytoidaan suoraan kolmansista maista työnantajien tarpeisiin.

6. Kotimaisten kielten opintoja kansainvälisten opiskelijoiden tutkintovaatimukseen

- Suomalaisista korkeakouluista valmistuneiden ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden osaamista on tärkeää hyödyntää suomalaisilla työmarkkinoilla. Kotimaisten kielten opintojen ja suomalaisten työelämäyhteyksien ja -taitojen opiskelu lisäävät oppilaitoksista valmistuneiden ulkomaalaisten opiskelijoiden työllistymismahdollisuuksia.
 - Ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden suomen tai ruotsin kielen opiskelu tulee sisällyttää tutkintovaatimukseen.

7. Työvoimapalveluiden oltava laadukkaita

- Maahanmuuttajien työllistymistä tukevien työvoima- ja yrittäjyyspalvelujen tarjonta tulee turvata myös tulevaisuudessa.
- Maahanmuuttajille pitää taata palvelujen saatavuus ja yhdenvertainen asema palvelujen käyttäjinä.
- Maakunnan on yhteistyössä kunnan ja muiden viranomaisten kanssa huolehdittava kotoutumista edistävien palveluiden yhteensovittamisesta siten, että ne muodostavat maahanmuuttajien tarpeisiin vastaavia palvelukokonaisuuksia ja -ketjuja.
- Maahanmuuttajilla tulee taata myös mahdollisuus henkilökohtaisiin palveluihin ja ohjaukseen. Kaikkia palveluja ei saa muuttaa digitaaliseksi.
- Maahanmuuttajille on rakennettava räätälöity oppisopimuskoulutus. Noin kaksi kertaa viikossa tapahtuvaan koulutusjaksoon sisältyy kielikoulutusta sekä oppilaitoksessa että työpaikoilla kielicoachin (-valmentajan) avulla. Työnantajaa tuetaan oppisopimuskoulutuksen järjestämisessä palkkatuen sekä työllisyysmäärärahoista kustannettavan kielicoachin avulla.
- Eläketurvakeskuksen tutkimuksen mukaan varsinkin palkkatuki edistää maahanmuuttajien työllistymistä ja parantaa valmiuksia työllistyä avoimille työmarkkinoille.

SAK ehdottaa

- Korotetun palkkatuen tai kotouttamisetelin myöntämistä työnantajalle, joka palkkaa maahanmuuttajan. Ennen korotettua palkkatukijaksoa voidaan toteuttaa korkeintaan 3 kuukauden työkokeilu.
- Työvoimapalveluihin tulee lisätä mahdollisuus työhönvalmentajan tapaiseen kielicoachiin, jonka tehtävänä on tukea maahanmuuttajan työllistymistä opettamalla ammattisanastoa työpaikalla. Kielicoach kustannetaan työllisyysmäärärahoilla 3-6 kuukaudeksi.

8. ”Yhdelle luukulle” maahanmuuttajien neuvontapalvelut

- Maahanmuuttajien kotoutuminen helpottuu, kun he löytävät kotoutumista, kielikoulutusta, työllistymistä ja yrittäjyyttä tukevat palvelut saman katon alta. Maahanmuuttajille ja heitä palkkaaville työnantajille suunnatut palvelut ovat liian hajallaan eri virastoissa ympäri pääkaupunkiseutua.
- Pääkaupunkiseudulle tarvitaan siksi yhden luukun neuvontakeskus, jossa on mukana kaikki työperäiseen maahanmuuttoon liittyvät relevantit viranomaiset ja muut toimijat.
 - Ulkomaalaistaustaisille työntekijöille tulee tarjota keskuksessa ilmaista työsuhdeneuvontaa.

9. Perehdyttämistä ja mentorointia riittävästi työpaikoille

- Yhä monikulttuurisemmaksi muuttuva yhteiskunta ja monikulttuuriset työyhteisöt edellyttävät kaikilta osapuolilta kohtaamisen ja viestinnän taitoja. Maahanmuuttajien perehdytykseen ja mentorointiin tulee panostaa, mutta myös valtaväestön tulee perehtyä moninaisuuden kohtaamiseen työpaikoilla. Tämä edellyttää työpaikoilta resursseja ja uutta osaamista.
 - Sekä ammatilliseen koulutukseen että henkilöstökoulutukseen on liisättävä kulttuurien välisen osaamisen sisältöjä.
- Työturvallisuuslaissa edellytetään, että työnantaja antaa kaikille työntekijöille riittävän perehdytyksen. Työpaikoilla ulkomaalaistaustaisten perehdytykseen tulee varata riittävästi aikaa ja henkilöstöresursseja. Perehdytyksen aikana työntekijän tulee oppia työtehtävänsä, mutta myös päästä työyhteisön jäseneksi. Jotta näin kävisi, maahanmuuttajataustaisten perehdytyksessä on otettava huomioon muun muassa kielitaidon asettamat erityistarpeet.

10. Varhaiskasvatus auttaa koko perhettä kotoutumaan

- SAK pitää perhevapaa- ja etuusjärjestelmien uudistamista tärkeänä myös ulkomaalaistaustaisten vanhempien työssäkäynnin ja lasten varhaiskasvatuksen tukemisen kannalta. On tärkeä, että pakolaistaustaiset naiset osallistuvat oman etnisen yhteisönsä ulkopuoliseen elämään ja tutustuvat valtaväestöön sekä paikalliseen elämänmenoon ja kulttuuriin.
- SAK kannustaa maahanmuuttajaperheitä, että vieraskieliset lapset osallistuisivat varhaiskasvatukseen vähintään osa-aikaisesti.

Maahanmuuttajanaiset kotiäiteinä pitkiä aikoja

Varhaiskasvatuksella on suuri vaikutus kielen kehittymiseen ja kotoutumiseen erityisesti silloin, kun lapsen vanhemmat eivät ole työelämässä eivätkä osaa suomea tai ruotsia. Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on tehokasta kotoutumista niin lapselle kuin koko perheelle.

Tilastojen mukaan maahanmuuttajat hoitavat lapsiaan kotihoidontuella pidempään kuin valtaväestö. Maahanmuuttajataustaisten naisten työllisyysaste on noin kolme kertaa matalampi kuin kantasuomalaisen naisen ja maahanmuuttajaäideille kasautuu pitkiä kotihoitajaksoja.